

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧИХ ПРЕДМЕТІВ

ORGANIZATIONAL AND PEDAGOGICAL CONDITIONS OF PEDAGOGICAL MASTERY DEVELOPMENT OF NATURAL EDUCATIONAL SUBJECTS TEACHERS'

У статті розкрито специфіку розвитку педагогічної майстерності учителів природничих предметів як науково-педагогічну проблему, а саме розглядаються організаційно-педагогічні умови розвитку педагогічної майстерності вчителів природничих предметів. Цими умовами є: інтегрування впливу курсів підвищення кваліфікації, методичної роботи в школі та професійно-педагогічної самоосвіти вчителів; взаємодія вчителів природничих предметів у регіональному інформаційно-методичному середовищі; науково-методичний та експертно-консультативний супровід рефлексивного самовдосконалення вчителів. Обґрунтовані умови сприяють ефективному розвитку вчителів природничих предметів загальноосвітніх шкіл і спрямовані на усвідомлення кожним педагогом необхідності постійного професійного самовдосконалення. Вважаємо їх основою для створення методик неперервного розвитку вчителів природничих предметів у системі їхньої методичної діяльності, післядипломної освіти і підвищення кваліфікації.

Ключові слова: педагогічна майстерність, організаційно-педагогічні умови, вчителі природничих предметів, загальноосвітні школи, самовдосконалення.

В статье раскрыта специфика развития педагогического мастерства учителей естественных предметов как научно-педагогическая проблема. В частности, рассматриваются организационно-педагогические условия развития педагогического мастерства учителей естественных предметов. Этими условиями являются: интегрирование влияния курсов повышения квалификации, методической работы в школе и профессионально-педагогического самообразования учителей; взаимодействие учителей естественных предметов в региональной информационно-методической среде; научно-методическое и экспертно-консультативное сопровождение рефлексивного самосовершенствования учителей.

Обоснованные условия способствуют эффективному развитию учителей естественных предметов общеобразовательных школ и направлены на осознание каждым педагогом необходимости постоянного профессионального самосовершенствования. Считаем их основой для создания методик непрерывного развития учителей естественных предметов в системе их методической деятельности, последипломного образования и повышения квалификации.

Ключевые слова: педагогическое мастерство, организационно-педагогические условия, учителя естественных предметов, общеобразовательные школы, самосовершенствование.

The author of the article has discusses the specifics pedagogical skills development of natural sciences teachers as a scientifically and pedagogical problem. Namely: organizational and pedagogical conditions of pedagogical mastery development of natural educational subjects teachers' are considered. These conditions are: the integration of the impact of courses of advanced training, methodological work in school and the teacher's professional and pedagogical self-education; the interaction of teachers of natural sciences in the regional informational and methodical environment; scientific-methodical and expert-consultative support of reflexive self-improvement of teachers. The substantiated conditions promote the effective development of teachers of natural subjects of secondary schools and aim at the awareness of each teacher of the need for constant professional self-improvement. These conditions are considered as the basis for the creation of a methodology for the continuous development of teachers of natural sciences in the system of their methodical activity, post-graduate education and advanced training.

Key words: pedagogical skills, organizational and pedagogical conditions, teachers of natural sciences, general education schools, self-improvement.

УДК 371.2: 378

Федюк Г.З.,

аспірант кафедри практичної психології та педагогіки
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Постановка проблеми в загальному вигляді. Пріоритетними цілями освіти нині є виховання особистісної зрілості учнів, проектування загальнокультурних компонентів у змісті навчання, що потребує особистісного та професійного зростання педагогічних працівників. Соціальні очікування українського суспільства від учителів дуже високі. Вони мають володіти не лише фундаментальними знаннями з предметів, які викладають, а й належною педагогічною культурою. Сучасний учитель має розуміти теоретико-методологічні проблеми освіти, володіти понятійним апаратом педагогіки і психології, орієнтуватися в інноваційних технологіях навчання та виховання. Актуалі-

зується також завдання перегляду самого процесу педагогічної діяльності вчителя, системи його педагогічних функцій.

Спираючись на особистий досвід роботи в загальноосвітній школі та спостереження науковців, зауважимо, що недоліки в організації неперервного розвитку педагогічної майстерності вчителів природничих предметів можна усунути шляхом своєчасного підвищення кваліфікації педагогічних кадрів і залучення до цих процесів усіх зацікавлених у зростанні якості шкільної освіти. Для розвитку педагогічної майстерності вчителів загальноосвітніх шкіл, зокрема, природничих предметів, необхідне формування в них готовності до само-

розвитку, самовдосконалення, а через нього – до продуктивної педагогічної діяльності. Це потребує виявлення й обґрунтування необхідних і достатніх педагогічних умов.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Вивченню феномена педагогічної праці присвячені глибокі, змістовні праці відомих психологів і педагогів О. Астахова, Ф. Гоноболіна, В. Гриньової, О. Дубасенюк, М. Дяченка, І. Зязюна, Т. Іванової, Л. Крамущенко, В. Краєвського, В. Кременя, І. Кривоноса, Н. Кузьміної, В. Куценка, А. Макаренка, В. Олійника, О. Савченко, В. Семиченко, С. Сисоєвої, М. Скаткіна, В. Сластьоніна, В. Сухомлинського, Н. Тарасевич, Г. Хозяїнова та ін. Завдяки науковим розробкам науковців утвердилось ставлення до педагогічної праці як до діяльності, що невинно розвивається. Заміна авторитарної практики навчання особистісно орієнтованою, розвивальною стратегією вимагає перебудови традиційного погляду на педагогіку та психологію становлення, навчання та розвитку вчителя, його перманентного професійно-педагогічного вдосконалення. Звідси необхідність розроблення сучасної концепції неперервного професійного розвитку педагогічної майстерності вчителя.

Українська школа буде успішною, якщо в ній працюватимуть учителі, які можуть вести за собою, люблять дітей і свій предмет і якісно їх навчають, виховуючи освічених і порядних людей, патріотів своєї держави і майбутніх професіоналів. Оновлення школи передбачає «сучасне освітнє середовище, яке забезпечить необхідні умови, засоби і технології для навчання» [3, с. 16].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Педагогічна майстерність вчителя передбачає наявність умінь висувати, обґрунтовувати і реалізовувати систему цілей і завдань навчання, виховання, розвитку молодшої особистості, спираючись на діагностику та прогнозування, використовуючи усі види мислення, аналізуючи освітню реальність у розмаїтих її варіантах. Сенс педагогічної роботи потребує співвіднесення своєї особистості та поведінки із суспільними цінностями, цілями, ідеалами.

Освітніми реаліями є впровадження інновацій у діяльність школи, цілеспрямована модернізація навчально-виховного процесу задля розвитку особистості школяра. Це вимагає, як обґрунтовано стверджують науковці та практики, всебічної підготовленості вчителя. На жаль, мало досліджень, заснованих на сучасних методологічних підходах, в яких комплексно розкриваються особливості розвитку професійної майстерності вчителів природничих предметів.

Мета статті – обґрунтувати педагогічні умови розвитку професійної майстерності вчителя загальноосвітньої школи, що функціонує в інноваційному режимі.

Виклад основного матеріалу. Аналіз науково-педагогічної літератури вказує на різні тлумачення змісту поняття «педагогічні умови». Більшість дослідників визначають умови як чинники або обставини, від яких залежить ефективність освітнього процесу. Вони сприяють реалізації змісту навчання, оптимізують форми, методи, технології та створюють сприятливі можливості для виявлення її задатків, врахування потреб і формування загальнолюдських і професійно важливих якостей, кваліфікацій, компетентностей [2, с. 29]. Педагогічні умови розподіляють на підгрупи: мотиваційно-цільові, процесуально-змістові, організаційно-технологічні, суб'єктно орієнтовані, навчально-матеріальні, навчально-гігієнічні, морально-психологічні.

Організаційно-педагогічні умови впливають на функціонування та розвиток певної освітньої системи. Це сукупність спеціально спроектованих можливостей змісту, форм, методів навчально-виховного процесу, що забезпечують ефективне управління функціонуванням і розвитком процесуальної складової частини освітньої системи та якості навчання [2, с. 41].

Розвиваючи думки В. Андрєєва, Ю. Бабанського, Н. Іпполітової, А. Литвина, Т. Матвійчук, А. Найна, Н. Оверко, О. Пєхоти, Н. Посталюка, Н. Стерхової, Ю. Юцевича, Н. Яковлевої та ін., *організаційно-педагогічними умовами неперервного розвитку педагогічної майстерності вчителів природничих предметів* вважаємо комплекс науково-методичних заходів, які підвищують їхні особистісно-ділові та професійно-педагогічні якості і забезпечують зростання ефективності навчально-виховної діяльності. Сформулюємо й охарактеризуємо сукупність таких умов.

1. Інтегрування впливу курсів підвищення кваліфікації, методичної роботи в школі та професійно-педагогічної самоосвіти вчителів. Спрямованість післядипломної професійно-педагогічної підготовки вчителів природничих предметів на гармонійне зростання всіх компонентів педагогічної майстерності передбачає, на наш погляд, інтегрування різних складників їхнього психолого-педагогічного, професійно-предметного, культурно-освітнього та морально-інтелектуального розвитку.

Підвищення кваліфікації спрямоване на стимулювання цілеспрямованого безперервного розвитку професійної компетентності педагогічних працівників, зростання ефективності навчально-виховного процесу, творчої ініціативи, престижу й авторитету вчителів. На курсах підвищення кваліфікації вони мають змогу опанувати найновіші методи і технології, що, безперечно, підвищує продуктивність освітньої діяльності. Закон України «Про освіту» визначає види і форми підвищення кваліфікації педагогів: навчання за освітньою програмою, стажування, участь у сертифікаційних

програмах, тренінгах, семінарах, семінарах-практикумах, семінарах-нарадах, семінарах-тренінгах, вебінарах, майстер-класах тощо [5]. Кількість годин на підвищення кваліфікації упродовж 5 років становить 150 годин, пропонуються два механізми: атестація та сертифікація.

Інтегрованість неперервного впливу різних складників психолого-педагогічної підготовки вчителів природничих предметів на розвиток їхньої педагогічної майстерності потребує: узгодження обсягів і змісту підвищення кваліфікації із діагностично визначеними цілями, поточними і перспективними завданнями, поставленими середній освіті суспільством і державою; підвищення компетентності учителів природничих предметів шляхом ознайомлення з досягненнями психолого-педагогічної науки та освітніми інноваціями; розширення світогляду, підвищення професійної та загальної культури; вивчення вітчизняного і зарубіжного досвіду викладання природничих предметів у закладах середньої освіти; дослідження можливостей застосування сучасних технологій, зокрема інформаційно-комунікаційних, на засадах урахування методологічних підходів і принципів; задоволення потреб та інтересів самих учителів щодо опанування новітніх засобів навчання і викладання природничих предметів, а також спрямованих на їхній особистісний і професійний розвиток. Безперечно, важливою складовою частиною є забезпечення високого рівня методичної роботи, поєднання її з мотивацією всебічного розвитку педагогічної майстерності, що стимулює вчителів до самоосвіти і самовдосконалення.

Реалізація цієї педагогічної умови в загальноосвітніх школах передбачає: спрямованість змісту підвищення кваліфікації у системі післядипломної освіти на розвиток усіх компонентів педагогічної майстерності вчителів природничих предметів загальноосвітніх шкіл; надання педагогічним працівникам у процесі методичної роботи в школі широких можливостей для творчого застосування набутих компетентностей у реальних і змодельованих педагогічних ситуаціях [4, с. 84]; організацію неперервного самостійного самовдосконалення кожного вчителя природничих предметів із метою розширення і поповнення знань і вмінь, збагачення цінностей, спрямованих на розвиток власної педагогічної майстерності на рефлексивній основі.

Інтегрований розвиток педагогічної майстерності дає змогу пізнавати, прогнозувати і перетворювати шкільну практику, удосконалювати професійно-педагогічну компетентність, мобілізуючи набуті й постійно поповнювані вчителем знання і вироблені вміння на вирішення нових завдань, обирати обґрунтовані педагогічні рішення, формувати суб'єктну позицію в учнів під час взаємодії в освітньому процесі. Водночас «розкривається» особистісний потенціал вчителя, даючи змогу

адекватно реагувати на виклики часу, потреби освітнього простору.

2. Взаємодія вчителів природничих предметів у регіональному інформаційно-методичному середовищі. Значну роль у розвитку педагогічної майстерності вчителів належить районним методичним об'єднанням педагогічних працівників різного профілю, зокрема природничого. З метою підвищення ефективності їхнього впливу на рівень кваліфікації педагогічних колективів нині доцільно організувати тісну співпрацю на основі комп'ютерних телекомунікаційних засобів. Завданням методичного об'єднання є створення доступної для всіх інформаційно-методичної системи – бібліотеки педагогічних інновацій, зокрема електронних освітніх ресурсів, метою якої є надання доступу до кращого педагогічного досвіду вчителів-новаторів, комплексна методична допомога в його упровадженні, налагодження зворотного зв'язку тощо. З допомогою цієї бібліотеки будується дистанційне підвищення кваліфікації вчителів. Вважаємо за доцільне створити інформаційно-методичного середовище неперервного підвищення кваліфікації та розвитку педагогічної майстерності вчителів природничих предметів загальноосвітніх шкіл шляхом організації інтерактивної взаємодії всіх вчителів одного профілю з метою збагачення і систематизації знань і вмінь, прийняття єдиних норм, спільних цінностей і напряду дій, спрямованих на піднесення якості підготовки школярів із природничих предметів. Інноваційні освітні системи, до яких належать системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників, мають першими увійти до складу єдиного інформаційного освітнього простору, стати його невід'ємною частиною, утворюючи за допомогою сучасних технологій інформаційне середовище, та реалізувати принципи відкритої освіти.

На наш погляд, регіональні методичні об'єднання вчителів природничих предметів мають організувати власне відкрите навчальне середовище, що не лише забезпечить зростання педагогічного потенціалу вчителів, а й практичну реалізацію процесу інформатизації середньої школи, доступність та ефективність використання, інтеграцію й уніфікацію інформаційно-освітнього контенту для педагогічних працівників усіх закладів загальної середньої освіти, дієву співпрацю з навчально-методичними центрами, а також із викладачами профільних кафедр вищої школи. Зазначимо, що робота методоб'єднань в інформаційно-освітньому середовищі спирається на новітні форми організації навчально-методичної взаємодії, де традиційні методи набувають нового змісту [1, с. 2]. Головна перевага, безперечно, в тому, що вчителі мають змогу оперативнo одержувати необхідну їм найоперативнішу інформацію, яка стає доступною, об'єктивною, адекватною вирішуваним завданням.

3. *Науково-методичний та експертно-консультативний супровід рефлексивного самовдосконалення вчителів.* Ефективний розвиток педагогічної майстерності вчителів природничих предметів потребує проектування інноваційних форм, методів і технологій неперервного підвищення їхньої кваліфікації шляхом професійного самовдосконалення, самоосвіти і безпосередньої навчально-виховної діяльності з учнями. Упровадження та застосування цих інновацій потребує заходів, спрямованих на підтримку кожного педагога, які мають враховувати його власний досвід, педагогічну позицію, бачення своїх завдань, потреб і, відповідно, запитів.

Завданням наукового супроводу розвитку педагогічної майстерності вчителів природничих предметів загальноосвітніх шкіл є: формування в учителів мотивації до вдосконалення складників педагогічної компетентності з урахуванням особливостей предметів, які викладаються; досягнення оптимального балансу, взаємозв'язку та дієвого поєднання теоретичної та практичної підготовки; упровадження в широку практику різних форм самовдосконалення особистісно-ділових і професійних якостей вчителів; поєднання традиційних та інноваційних педагогічних технологій; примноження морально-етичних, естетичних, психолого-педагогічних, пошуково-дослідницьких інтересів, спрямованості на творчість в освітній діяльності; збагачення духовного та інтелектуального потенціалу; досягнення особистісної зрілості та формування індивідуального стилю педагогічної діяльності [4, с. 84]. При цьому науково-методичний та експертно-консультативний супровід спрямовується на розвиток здатності вчителя до педагогічного самовдосконалення на рефлексивній основі. Розвиток прагнення вчителя до систематичного самопоповнення навчально-методичних і загальнокультурних ресурсів професійно-педагогічного вдосконалення передбачає стимулювання педагогічної самоосвіти вчителів і зорієнтованість розвитку педагогічної майстерності на актуалізацію їхніх потреб щодо невинного вдосконалення в педагогічній діяльності з метою ефективної самореалізації [4, с. 85]. Через підвищення продуктивної професійного вдосконалення, саморозвитку вчителя відбувається покращення їхньої психолого-педагогічної компетентності та майстерності, а отже, зростання ефективності педагогічної діяльності.

Реалізація науково-методичного й експертно-консультативного супроводу неперервного самовдосконалення вчителів природничих предметів загальноосвітніх шкіл передбачає впровадження в практичну діяльність кожного вчителя ідей гуманізації, особистісного, діяльнісного, аксіологічного, інформологічного та компетентнісного підходу до навчання учнів на уроках мате-

матики, фізики, хімії, інформатики, географії. Для цього необхідна підтримка дослідницької роботи вчителів, впровадження ними інноваційних технологій, науково-методичне забезпечення розробок із методики викладання природничих предметів. Доцільно застосовувати такі форми підвищення кваліфікації, як круглі столи, семінари, науково-практичні конференції, де варто обговорювати й аналізувати зміст навчальних програм, надавати допомогу вчителям у реалізації складних завдань, що постають перед ними. Планові засідання методоб'єднань доречно присвячувати аналізу рівня навченості учнів, а також опрацюванню нових нормативних документів у галузі освіти. Науково-методичний та експертно-консультативний супровід самовдосконалення вчителів має визначатися високим рівнем підготовленості методистів, демократичним стилем спілкування та інтерактивністю взаємодії, наповнюваністю інноваційними матеріалами, невимушеною атмосферою та спонуканням до взаємної творчої активності.

Отже, зорієнтованість науково-методичного й експертно-консультативного супроводу самовдосконалення вчителів на актуалізацію їхнього самовдосконалення у професійно-педагогічній діяльності на рефлексивній основі передбачає: стимулювання до постійного самоактуалізації у професійній діяльності через зацікавленість в удосконаленні складників педагогічної майстерності як відображення особистої професійної позиції; розвиток стійкого інтересу щодо підвищення власної педагогічної майстерності шляхом постійної підтримки мотивації самоосвіти, актуалізації потреби в рефлексії та саморегулюванні, інтересу до впровадження та використання інновацій в освітньому процесі задля успіху в навчально-виховній діяльності; формування цілеспрямованості в розробленні індивідуальної методики навчання, інноваційних технологій навчання природничих предметів, виробленні та вдосконаленні індивідуального стилю педагогічної діяльності; невинний розвиток особистісно-ділових, психолого-педагогічних і професійно-предметних якостей вчителя природничих предметів для успішної самореалізації.

Обґрунтовані організаційно-педагогічні умови сприяють ефективному розвитку вчителів природничих предметів загальноосвітніх шкіл і спрямовані на усвідомлення кожним педагогом необхідності постійного професійного самовдосконалення з метою піднесення складників педагогічної майстерності (педагогічного мислення, педагогічної техніки тощо).

Висновки. Цілісний аналіз теорії та практики післядипломної педагогічної освіти, методичної роботи і підвищення кваліфікації працівників загальноосвітніх шкіл дав змогу виявити й обґрун-

тувати організаційно-педагогічні умови розвитку педагогічної майстерності вчителів природничих предметів, забезпечення яких сприятиме їхньому особистісному та професійному самовдосконаленню. Зазначимо, що організаційно-педагогічні умови розвитку педагогічної майстерності вчителів потребують постійного коригування, оскільки чинники, які діють на галузь освіти, повсякчас змінюються. Подальшого дослідження потребує методичне забезпечення неперервного розвитку педагогічної майстерності вчителів природничих предметів у системі їхньої методичної діяльності, післядипломної освіти і підвищення кваліфікації, яке орієнтує педагогічний колектив ЗСО на поєднання зусиль відповідно до перспективних завдань, що поставлені в контексті побудови Нової української школи.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Андрущенко В. Електронна педагогіка : кроки в реалізації проекту. Освіта. 2007. № 43 (5269). С. 2.
2. Литвин А.В. Методологічні засади поняття «педагогічні умови» : на допомогу здобувачам наукового ступеня. Львів: СПОЛОМ, 2014. 76 с.
3. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи / упор. Л. Гриневич та ін. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>. (дата звернення: 20.04.2018).
4. Оверко Н.Я. Педагогічні умови розвитку фахової майстерності викладачів спецтехнологій у ПТНЗ кулінарного профілю у процесі підвищення кваліфікації. Молодий вчений. 2015. № 2 (17). Ч. IV. С. 82–87.
5. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Голос України. 2017. 27 верес. (№ 178-179). С. 10–22.